

Og så enda noen flere lensmannssaker....

Her kommer enda en oppfølger av de tidligere artiklene «**Noen lensmannssaker**», «**Noen flere lensmannssaker**», og «**Enda flere lensmannssaker**». Trulig blir dette den siste av denne typen skrifter. Denne gangen dreier det seg om ting som skjedde de første tre tiårene på 1900-tallet. Lensmennene var min oldefar Karl A. Laache og tippoldefar Adolf Laache.

1901: Odelsfravikelse fra Amerika

Nystuen Ask (42/11) ligger lengst vest på Askhøgda og er fortsatt et aktivt gardsbruk. Men hvordan skulle en i 1901 håndtere arv og odel da den gamle generasjonen var død og tre av arvingene var blitt amerikanere?

Lars Olsen opprinnelig fra Hønsi (1833-1901) var gift med Olava Olsdatter (f.1840) fra Mo i Sørum. Ekteparet fikk 10 barn. Den eldste, som skulle overta garden, het Karl (f.1862), men han døde da han var i tjuåra. Av de øvrige barna reiste de tre eldste til Amerika, mens to andre flyttet til Kristiania. Tre døde som småbarn. Den som ble igjen i Gjerdrum var dattera Karoline (1871-1909) som ble gift med Anton Hansen (1855-1939) fra Sørum. Karoline og Anton dreiv Nystuen til i 1925.

Da de gamle var døde, måtte en foreta et skifte av formuen mellom alle barna. Men her var det jo et praktisk problem når tre av arvingene befant seg i Amerika. I tillegg var det odels spørsmålet. Karoline hadde en eldre og en yngre bror, samt to eldre søstre med bedre odelsrett enn seg sjøl. Tre av disse søsknene var i Amerika. Den siste var kjøtthandler Ole Ask i Kristiania. Det er derfor vi finner disse tekstene fra et «Amerikabrev» blant lensmannens papirer:

December 28de 1901

Winsor, Beltrami Co(nty) Minnesota

Undertegnede Laurits Larsen Ask bemyndiger herved sin broder Ole Larsen Ask til at varetage mit tarv under skifte i boet efter mine afdøde forældre Lars Olsen Ask og kone Olava Olsdatter, og skal alt hvad han i denne henseende foretager være bindende for mig, hvorhos jeg herved samtykker i at boet kan deles i min delighed uden skifterettens mellemkomst. Dette til bekræftelse under min haand i overvær af tvende vidner.

Laurits Larsen Ask

Andrew Johnson

Clifford Phibbs

Samme dato avga Laurits (f.1867) også denne erklæringen:

Undertegnede Laurits Larsen Ask fraskriver mig herved aasædes- og odelsretten til mine afdødes forældres eiendom, gnr.42, bnr.11, Ask vestre af skyld 3 mark og 1 øre i Gjerdrum herred.

Så var det de to søstrenes tur til å gi likelydende erklæringer. Men her var det ektefellene som gav fullmaktene. Andrew Johnson undertegnet for kona Mina Larsdatter (f.1869) samme dato og sted som broren. Chris Texdahl undertegnet for Martha Larsdatter (f.1865), men her er underskriften datert Crockett 31. des. 1901. (Winsor er et bittelite tettsted ved Lake Traverse øst i Minnesota, nær grensa til Sør Dakota. Crockett er en småby øst i Texas.)

1903: Besværlig reise

Hr. Amtmanden i Akershus Amt

Paa grund af upasselighet, Reisens besværlighet, idet en betraktelig Veistrækning nødvendigvis maa passeres tilfods ad steile Bakker, og i forbindelse med, at Forretningen efter Omstændighederne ikke taaler Udsættelse, tillader jeg mig at anholde om Hr. Amtmandens tilladelse til, at min Søn adj. Lensmand Karl A. Laache paa mine Vegne kan afholde 2. Kontinuasjonsexecution hos Gardbruger Petter Haagensen Flatner Lille (Sagholen), rekvirerede af 1. Lensmand Johnsen, Nannestad og 2. O.A. Sagfører Jørgen Evjen, Kristiania. Hovedexcursionerne afholdt 29. August f.A. Gjeldsbeløbene til sammen kr:400,-. Forretningerne er meget enkle, idet Udlæg kun med nytte kan tages i Aarets Avling.

Gjerdrum Lensmandskontor 23de October 1903

Ærbødigst Ad. Laache

Den begjærede bemyndigelse meddeles

Akershus Amt den 26. oktober 1903

Ole Furu

Her var det snakk om å ta utlegg i eiendeler hos Petter H. Flatner pga. manglende betalinger. Lensmannen anså at det var lite å hente, for han antok at det eneste det ville være mulig å ta utlegg i var årets avling. Petter Haagensen bodde på Sagholen, som nok lå uveisomt til i gamle dager. Månedsskiftet oktober/november var heller ikke den gunstigste årstida å reise på Gjerdrums veger. Men her er det nok også snakk om at lensmannen hadde begynt å bli eldre, og skal vi tro gamle foto av han, også nokså korpulent. Best da å sende ut yngre krefter!

1905: Innbrudd

Hr. Lensmanden i Gjerdrum

Idet jeg henleder Deres opmærksomhed paa bekjentgjørelse i Polititiden i den no.17 for i aar under II E om indbrudstyveri i ingeniør Olsens sommerbolig i Kirkeby skov i Hakedal, meddeles at Nitedals lensmand mistænker tvende omstreifere, hvis signalement opgives saaledes:

Den ene persons navn er Carl. Han er ca. 25 aar gl., middels stor, tykfalden, rødusset ansigtsfarve, blaa øine, brune knebelsbarter, mørk jakkedres, benklæder vide nedentil ved foden, sko, rund, smaa krøllet cremeskindes hue, taler vecslende svensk og norsk, høire tommelfinger af paa midten, hidsig, slagsbroder og spiller godt trækspil.

Den anden person skal være 19 aar gl., høi, spræk karl, bleg ansigtsfarve, mørkt haar, næsten sort, lidt lysere smaa knebelsbarter, myg, sort filthat, sko, mørk jakkedres.

Nitedals lensmand mener, at de ere tagne over til Hadeland efter først at have solgt av stjaalne varer i Gjerdrum eller Nannestad. Hr. lensmanden anmodes om snarest muligt at undersøge hvaforvidt der maatte kunne skaffes oplysninger om de angjeldende mend som beskrevet. Skulde det lykkes Dem at faa spor dem, bedes jeg derom underrettet i telefon.

Romerike politimesterembede den 3 marts 1905 (uleselig sign.)

Kirkeby skog ligger inntil nordenden av Gjerdrum allmenning der Kirkeby-Gjermenningen utgjør et dele mellom Nittedal, Gjerdrum og Nannestad. Ved dette idylliske vannet ligger det et par gamle, fine hytter. Kan et av disse opprinnelig ha vært ingeniørens sommerbolig?

1906: Utlodning på Nøysom

I området som kalles Vestbyhagan ligger (og lå) flere småbruk som er fradelt hovedbølet på Vestby (gnr.60) på 1800-tallet. Et av disse småbrukene er Nøysom (bnr.11), som ifølge bygdeboka ble fradelt i 1896. Opprinnelig var dette en husmannsplass som ble kalt Vestbystua. Som småbruk disponerte eiendommen 10 mål jord, og var bl.a. leverandør av mjølk til Åmot meieri. Jorda på eiendommen er i seinere år solgt tilbake til hovedbruket på Vestby, men uthuset fra 1946 og hovedbygningen fra 1953 står der fortsatt. (Se bygdeboka bind 2 side 300-304.)

I 1906 var Marie og Ole Gulbrandsen brukere på Nøysom. Marie hadde i ledige stunder brukt tida til å hekle et sengeteppe. For å spe på inntekten ønsket hun lodde ut dette teppet, men for å kunne gjøre dette måtte hun ha politimesterens tillatelse. Privatpersoner hadde altså på denne tida etter søknad mulighet for å drive utlodning til inntekt for seg sjøl. Her er saksbehandlingen:

Hr. politimesteren i Romerike

Undertegnede Marie Gulbrandsen gift med dagarbeider Ole Gulbrandsen Vestbyeie – Nøysom kaldet – (boligbrug) andrager herved ærbødigst hr. politimesteren om at maatte faa tilladelse til at bortlodde et stort heklet sengeteppe, som jeg selv har forarbeidet paa mellemstunde i afvigte vinter. Angaaende min stilling tillader jeg mig at henvise til lensmandens telefonsamtale af dags dato med hr. politimesteren.

*Gjerdrum 5. juli 1906
Ærbødigst Marie Gulbrandsen*

Foranførte sengeteppe, der ønskes bortloddet, er os forevist og verdsettes efter bedste skjøn til kr.35,00 – trettifem kroner.

*Ole Kogstad
(ordfører)*

*H. Møyen
(landhandler)*

At ordfører O. Kogstad og landhandler H. Møyen er troverdige mænd attesteres.

Gjerdrum Lensmandskontor 7de juli 1906

*Karl A. Laache
Konst. lensmand*

Oversendes ærbødigst hr. politimesteren i Romerike.

Gjerdrum Lensmandskontor 7de juli 1906

*Karl A. Laache
konst. lensmand*

Tilbagesendes hr. lensmanden i Gjerdrum med anmodning om at meddele den begjærede tilladelse. (...) Lodtrækning maa finde sted inden en af lensmanden fastsat frist og foretages under politiets opsig, hvorhos dens udfald paa betryggende maade maa bruges til almenhedens kundskab. (...)

*Romerike Politimesterembede 11. juli 1906
(uleselig signatur)*

Karl August Laache (1869-1925) overtok som lensmann etter sin far Adolf (f.1844), som døde i 1906. Fram til dette hadde Karl ei stund vært fullmektig for faren. I dokumentet foran ser vi at han har undertegnet som konstituert i stillingen, men 1. august samme år mottok han beskikkelsen som fast lensmann av amtmann Ole Andreas Furu. Beskikkelsen inneholdt en lang rekke betingelser, bl.a. å holde kontor. Kontoret fortsatte å være i 2. etasje i hovedbygningen på Østigarn Åmot, slik faren hadde hatt. Karl var lensmann fram til han døde i april 1925, bare 55 år gammel. Den siste store saken han hadde hatt å hanskes med, var det store leirraset fra Kogstad og ned Kankedalen i oktober året før.

Bildet her er fra ca. 1920. Vi ser Karl på vei ut på fuglejakt. Han holder hagla under den ene armen og en fuglehund med den andre.

1911: Inkasso på Grønvold

Dette er et eksempel på en pengeinnkrevings sak (inkasso) som ble håndtert av forlikskommissjonen i Vestre Slidre sammen med lensmannen i Gjerdrum. Saken brukes her som et typeeksempel, for ingenting er spesielt med den. Saken gjelder maler Martin Sand (f.1873 i Ullensaker), som eide en liten eiendom kalt Grønvold (6/18), som var utskilt i 1909 fra hovedbølet på Sandum. Her bodde han ved folketellinga i 1910 sammen med kone og 4 barn fra 4 til 13 år. Familien bodde samme sted også i 1920. Dette er avskrift av deler av saksbehandlingen:

Utskrift

af Gjerdrum Thinglags exekutionsprotokol

Aar 1911 den 22. december blev efter forlangende af o.r.sagfører O. Hovi exekution afholdt hos maler Martin Sand for at søge udlæg for gjæld. Forretningen bestyrtes af lensmand Karl A. Laache i overvær af innskrevne vidner.

For rekvirenten mødte A. Laache og fremlagde forlig indgaaet ved Vestre Slidre forligelseskommission den 5te december 1911, hvorefter maler Martin Sand skylder kr.213 med 5% renter fra 1/1-1911 og omkostninger. For denne gjæld og denne forretnings kostende begjæredes udlæg givet i debtors eiendele.

Etter dette kom lensmannen fram til at Martin Sand i alt skyldte kr.227,90 for hovedstol, renter og omkostninger. Men Martin opplyste at «han intet havde at anvise til utlæg». Kommisjonen måtte likevel vurdere hvilke eiendeler det var mulig å ta pant i. De mest verdifulle ble oppgitt å være en nesten ny sykkel til 140 kroner, en komfyr til 40 - og et telefonapparat til 25 kroner. Sjelve eiendommen Grønvold fikk en takst på 1.100 kroner. Så kom beslutningen:

Beslutning

Med hjemmel af loven og det fremlagte forlig gives herved o.r.sagfører O. Hovi rettens exekution og udlæg i det opskrevne løsøre av gnr.6, bnr.18, Grønvold af Sandum Nordre, for deri efter lovlig omgang nest enhver bedre vet at søge fyldest for beregningssummen kr.227,90 – to hundre tyve kroner og nitti øre - foruden reserverede renter og muligens paagaende omkostninger.

Oplæst og sluttet

Karl A. Laache

Anna Laache

Hans Asmyr

Dokumentet er så blitt videresendt til sorenskriveren som skriver: «Læst paa vintertinget for Næs Sorenskriveri, 22. januar 1912, ekstraheret og protokollert.» Sorenskriveren gjør også oppmerksom på noen tinglyste heftelser på bruket. Viktigst er en obligasjon til Arbeiderbruk og boligbanken på kr.900. Siden Grønvold var taksert til 1.100 kroner, var altså Martins eiendom i hovedsak lånefinansiert. De andre pantheftelsene på eiendommen var nok enklere å håndtere. Det dreide seg om årlig å utrede 5 øre til Gjerdrum sogneprestembete, og dessuten å understøtte en forpliktelse på hovedbølet ang. hold av jegerhest. Martin Sand greide å gjøre opp for seg. I løpet av året 1913 klarte han å betale det aller meste av gjelda i Slidre gjennom fire avdrag som ble overført til overrettsakfører Hovi.

Arbeiderbruk- og boligbanken var grunnlagt med statsstøtte i 1903. Formålet med banken var å skaffe billige lån til folk som ville anskaffe eget småbruk eller bolig. Den ble i 1915 avløst av Den norske stats småbruks- og bustadbank..

1913: Utvandring eller ikke?

Skema nr. 140. Reglm. Skema nr. 7. § 19, jfr. §§ 80 og 83.

Attest.

Det attesteres herved, at mandskap av *G. J. Tvedt* indrullingskreds

rode nr. *81* *Sigurd Karlsen Tvedt*

(matr.-nr. *2824/12* av *Grønvold* bataljon, regiment, befæstning)

født *Gjerdrum*, under *29de Mai* *1890* av *gamle Karshavn*

og *K. Karsten Severinsdatter* er meddelt tilladelse til at utvandre til *Amerika*

Utvandringstilladelsen er gjældende indtil utgangen av *April* maaned 19 *13*.

Gjerdrum Communehoved 5de April 1913

Karl A. Laache

Expederet til udvandring den } 9
Kristiania politihammer den } 4 13
Fos politimesteren

K. Hennings

KARL A. LAACHE
LENSMAND
GJERDRUM

Anm. Denne attest afleveres til politiet i den by, hvorfra utvandringen foregaa, hvorefter politiet inden 14 dage sender den til vedkommende krigskommissær med postegnet bevitnelse om, naar utvandringen har fundet sted.

Det antas at de fleste greier å lese teksten i dette skjemaet:

Sigurd Karlsen Tvedt planla altså utvandring til Amerika, og han fikk innvilget utvandring i april 1913. Men slik gikk det ikke, og det er nok årsaken til at denne attesten kunne gjenfinnes i lensmannspapirene. Den ble aldri brukt.

Sigurd var født i 1890 på Tveit. Foreldrene var Karl Larsen (f.1854) fra Nannestad og Karoline Severinsdatter (f.1846) fra Hof i Solør. Sigurd hadde en eldre bror, Kristian født 1888. Ved folketellinga i 1910 var Sigurd tjenestedreng hos Jacob Henriksen Hønsen på Vestigarn Hønsi.

Sigurd ble boende i Gjerdrum. Det ble han som overtok Tveit, og ikke storebror Kristian. Sigurd var ugift og dreiv Tveit fra 1932 til 1957 da han flyttet.

1914: Auksjon på handelsstedet Vestby

I månedsskiftet juni/juli 1914 ble følgende annonse innrykket to ganger i avisa:

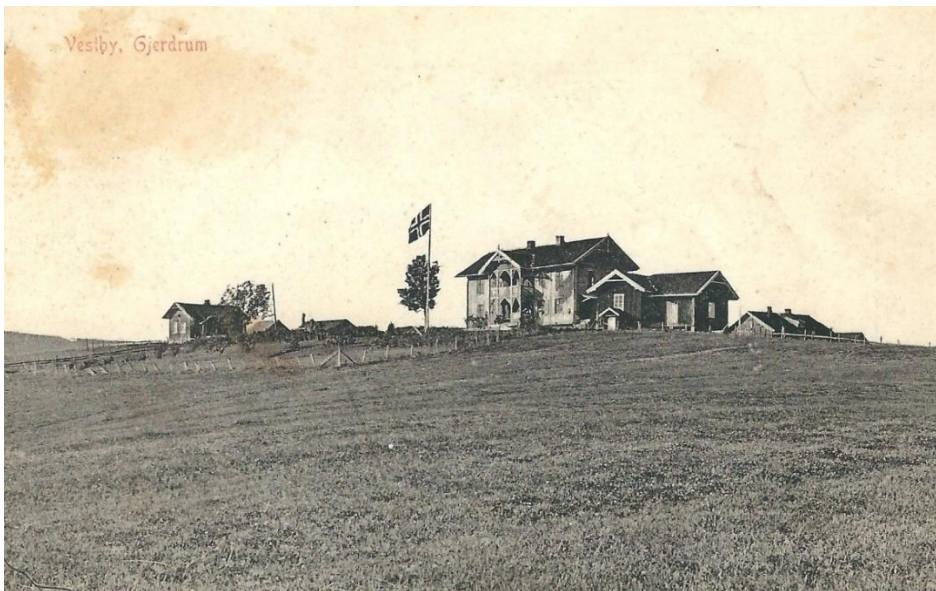
Stor auksjon

Lørdag den 4de og mandag den 6te juli førstk. kl. 1 eftermiddag blir efter forlangende af landhandler Einar Kirkeby, grundet salg af handelsstedet, frivillig auktion afholdt paa Vestby i Gjerdrum over hele varebeholdningen – værdi kr. 5.000,00. Kolonial, manufaktur, uldgarn, vævegarn og brodergarn, isenkram hvoriblant høgafler, river, spader, grepe og økse, (...) -varer af all slags, en del lader, 1 jernskap, 1 gjødselkjerre, 1 langslæde, 1 arbejdsvogn, 1 trillebør, 1 slipesten, en del materialer, planker, bord og ved, hø og halm, samt en del indbo, kjøkkentøi og stentøi m.m.

Karl A. Laache

Det var landhandler Ole Vilhelm Trolsnes (1863-1899) som etablerte landhandelen ved vegkrysset på Vestby på 1880-tallet. I 1891 fikk han skyldsatt et mindre gardsbruk, som ble fradelt hovedbølet på Vestby, slik at han både var landhandler og bonde. Men Ole døde bare 36 år gammel i 1899.

Eiendommen ble da overtatt av broren Karl som var bonde på Negarn Kogstad (bnr.2). Landhandelen ble så drevet videre under navnet «Trolsnes' efterfølger». Ifølge folketellingen i år 1900 var da de to som betjente butikken de helt unge handelsbetjent Magnus Hansen Gjerdrum (f.1883) og butikkipike Anna Olsdatter Kogstad (f.1885). Litt seinere overtok Einar Kirkeby virksomheten. Han var født i Hakadal i 1877 og drev landhandelen sammen med kona Hilda (f.1877) som også var hakadøl. Til å hjelpe seg hadde de ifølge folketellinga i 1910 en 19 år gammel handelsbetjent og ei helt ung tjenestejente på 15 år. Handelsfolket fikk også en sønn mens de bodde i Gjerdrum. Hilda og Einar leide eiendommen av Karl og seinere sønnen Ole Nicolai Trolsnes.

Garden og handelsstedet på Vestby fotografert som postkort i 1899. Den staslige hovedbygningen fra 1880-tallet ligger der fortsatt og er nylig restaurert. De øvrige husa er borte.

Da familien Kirkeby hadde flyttet, ble eiendommen samme år (1914) overdratt til Joakim Løkken. Løkken drev i sin tur eiendommen til i 1927 da den ble overdratt til Paul Øivind Røse som drev landhandelen og garden sammen med kona Lina. Garden hadde i 1940 1 hest og 6 storfe. Sønnen Leif var siste landhandler som dreiv butikken til ca.1970. Fra da av har alle i Vestbygda måttet til Ask for å handle.

1915: Hærverk andre juledag

Andre juledag i 1915 ble det gjort hærverk på gjerdet langs den offentlige vegen fra Åmot til Bekkeberget. Dette skjedde rett i lensmannens nabolag, på eiendommene til Karl Aamodt og Karl Jensen Thori. Lensmannen satte i gang etterforskning. Han kunne konstatere at «*der laa i fællesveien opbrudt gjerdestør og stolper helt fra Vestre Aamodt smidje til Lilleelvbroen*». Smia til Vestre Åmot lå i grensa mellom Østre og Vestre Åmot. Derfra og ned til brua over det vi i dag kaller Mikkelsbekken er det en avstand på flere hundre meter.

Lensmannens etterforskning gikk ut på å finne ut om noen hadde sett eller hørt noe den aktuelle kvelden. Det skulle vise seg at veldig mange hadde vært på farten, og lensmannen måtte ta i bruk ei hel kladdebok for å få notert alles bevegelser.

Det morsomme med denne saken er ikke etterforskningen i seg sjøl. Det er skildringen av livet og stemningen på en annen juledag i Vestbygda for 110 år siden. Julekvelden og juledagen var gjennomført, og folk hadde vært hjemme med familien og kanskje vært en tur i kjerka. Men annen juledag var også en fridag, og nå var tida kommet for å feste med kamerater! Artig er også å lese gamle stedsnavn som er gått ut av bruk.

Kristian Olsen Aamodtbraaten bodde på *Åmotbråtan*. I 2-3-tida om eften fikk han besøk av sine onkler møller Martin Svendsrud (Nærløs) og Karl Risebro fra Ullensaker. Dessuten kom svogeren vegvokter Ole Kristiansen. Etter ei stund flyttet selskapet seg hjem til vegvokteren som bodde like i nærheten. Ved 8-tida om kvelden dro de over til *Hungerholt*, men her var de bare ute i tunet. De gikk derfor nedover til *Slætgrinden* der de traff på forpakter Edvard Rud og hans tre sønner Alfred, Karl og Ole. De tre ungdommene dro videre til ned til *Møllerhaugen*, mens Edvard ble med de øvrige tilbake over elva til *Horkavelten* og ble der ei stund. (Horkavelten: Velteplassen ovafor sagbruket ved Horkafossen.)

Så delte gruppa ved Horkavelten seg. Edvard Rud ble med vegvokter Kristiansen hjem, mens de øvrige dro tilbake til Hungerholt. Der traff de gårdmannssønn Julius Rud og Thorvald Hungerholt. Klokka var omtrent 10 da Julius Rud gikk hjem aleine. De øvrige kompisene la ut på vegen igjen litt seinere. I bakken ved Møllerhaugen traff de igjen de tre brødrene Alfred, Karl og Ole Rud. Klokka var da rundt 11. De tre ungdommene sa ingenting om hvor de hadde vært i mellomtida, men et av vitnene skulle seinere ha hørt at de i løpet av kvelden hadde passert Lilleelvbroen. (Dvs. brua over Vesleelva/ Mikkelsbekken.) Etter dette gikk flere hjem. Alle skal ha vært mer eller mindre beruset.

Bondesønnen Julius Olsen Rud fortalte at han på hjemvegen fra Hungerholt til Rud ikke hadde møtt noen. Men hjemme på gården hadde han hørt «*skrik og leven i Aamodtgaden i nærheten af Lilleelvbroen der hærværket er utført*». Men hvem han hadde hørt, hadde Julius ingen anelse om.

Skomaker Thorvald Hungerholt forklarte at han hadde hatt følge med Martin Svendsrud hjem til Møllerhaugen. Deretter hadde han sjøl, Kristian Olsen og Karl Risebro tatt vegen forbi *Rudsveiskildet* til plassen *Seop*. Ved Seop snudde de og tok *Myragaden* sørover til veiskillet der vegen til Nordre *Kulsrud* tok av. Her traff de igjen Martin Svendsrud. Men så tok alle følge hjemover. Heller ikke Thorvald Hungerholt kunne hjelpe lensmannen med å komme på spor av hvem som hadde begått hærverket i *Aamodtgaden*.

Smeddrengen Aksel Larsen på Vestby var på ettermiddagen i 4-tida bedt til hjem til Åmotbråten hos Ole Larsen. Sammen med han var også tjenestedreng hos lensmannens bror Arnt på Åmot, Valdemar Andersen. De ble traktert på Åmotbråten med kaffe og smørbrød. Dessuten inntok de 2 eller 3 svartkopper dvs. «*cognac og kaffe sammen blandet*». I 8-9-tida gikk disse tre sammen med Lars

Bråtens to sønner Ole og Karl langs elva nordover opp til *Lilleelvbroyen og Aamodtsgaden* oppover. På dette tidspunkt sto gjerdestolpene på plass, og ingen andre var å se. Aksel var hjemom på Vestby en tur og hentet 1/2 liter cognac. De var deretter innom hos Valdemar Andersen på Åmot og tok en dram før de tok vegen via *Kogstadgropen*, ned på *chausse*en og videre til *Kjærstad meieri*, til Karl O. Berget, «*Valdemar Andersens tilkommende svoger*». I 11-tida dro kameratene hjemover mot Vestby og Åmot. Alle var noe beruset. De to som skulle tilbake til Åmotbråten, Ole og Karl Larsen, måtte på nytt krysse elva. På tilbaketuren oppdaget de at hærverket på gjerdet hadde skjedd.

I alt er 16 personer nevnt i etterforskningen. Annen juledag var åpenbart en dag å feste og hygge seg, også for folk fra alminnelige kår. Dette minner unektelig om dagens ungdom som sier de «*henger rundt. Hva skjer a'?*» På mange større gardar var sikkert juleselskapene med innbudte gjester i gang. De som ikke hadde slike muligheter hjemme var altså likevel ute på vegen og sjekket mulighetene for å få seg en fest; noe som åpenbart ordnet seg. Men hvem hadde ramponert gjerdet?

1918: Brann i smia!

Det var ingen spøk hvis det i gamle dager oppsto brann i en av de utallige smieverkstedene som fantes rundt omkring. Derfor ble da også disse verkstedene som regel bygd et stykke unna der folk bodde.

En slik brann skjedde i 1918. Natta den 16. februar oppsto en «*stedfunden ildsvaande, hvorved en smed Johan Gulbrandsen tilhørende smedjebygning avbrente.*» Lensmannen måtte naturligvis etterforske for å finne brannårsak og taksere skadene. I sin rapport skriver han bl.a.: «*Omhandlede smedjebygning var opført dels av tømmer, dels av bindingsverk, tækket med teglsten, avdelt til 2 smedjer og verkstedrum, ligger ved hovedveien som fører mot Kløften station. Over verkstedrummet var indredet et værelse, som tidligere var benyttet som beboelsesrum med ildsted. Nu hadde eieren indskrenket driften med fremmed hjelp, og hadde anbragt en 5 mnd. gl. gris og en del høns paa værelset idet han daglig fyret for dyrene.*»

Flere vitner ble avhørt for å avdekke hvordan brannforløpet var. Noen sikker konklusjon om brannårsaken fant en ikke, men lensmannen skriver: «*Dog maa det ansees som det mest sannsynlige at ilden er opstaaet av ovnen paa rummet over verkstedet. (...) Paa spørsmaal om ildstedets sikkerhet forklarer han at dette bestod av en almindelig kakkellovn (etageovn) med et 4" malmrør, der førte gjennem taket og var der omkring røret jernplate saavel under som over taket. Røret var i tilstrækkelig avstand fra omliggende treværk. Paa videre spørsmaal opgir eieren at ovnsdøren var hel, men var der sprække i en av platene i ovnen (fyringsrummet).*»

Det var kaldt denne natta, og smedens kone Jonette Gulbrandsen fortalte at hun hadde vært oppe hos grisen og hønene litt før klokka ti om kvelden og lagt i ovnen en bjerkekubbe. Halvannen time seinere oppdaget hun brannen. Hun vekte da Johan og løp deretter over til naboene for å tilkalle hjelp. I den lille grenda ved Kløftavegen var det jo etter at Gjerdrum Meieri etablerte seg der i 1895, kommet til flere små virksomheter. Så Jonette fikk vekket naboene, bl.a. kirketjener og graver Duvald Johannesen, hjulmaker Hans Enger og meieribestyrer Oskar Halvorsrud. Dessuten ble folk vekket på Smestad, for der fantes det to «*assurancesprøiter*» som nå kom til nytte. Snart var 14 mann i sving med slokningsarbeidet, og ved 4-tida om morgenen var all ild slukket. Ingen andre hus var blitt antent, men verkstedbygget var nok nær det vi kan kalle totalskadet.

Ekstra leit for familien var det at de var sterkt underforsikret. Smie- og verkstedbygget var bare forsikret for 1.000 kroner, og løsøret var ikke forsikret i det hele tatt. «*Eieren opgav at han en længre*

tid har været i begrep med at avholde taxt og omassurere husene, da assurancesummen er altfor lav i forhold til verdien.»

Hvem var så Johan og Jonette? Jo: Begge var fra Eidsvoll og født hhv. i 1879 og 1888. Rundt 1910 var Johan smed på Slattum i Nannestad og de tre eldste barna ble født der. Omkring 1913-14 kom de til Gjerdrum og etablerte smia ved Kløftavegen, og der ble de to yngste barna født. Finn Stokker forteller at smia til Johan Gulbrandsen lå nord for Kløftavegen der innkjøringa i dag er til «Lykkebo». Johan fikk gjenoppbygd smia, men Finn forteller at han hørte folk fortelle om at Johan lenge hadde dårlig råd. Han sier videre at Johan var smed til etter krigen da sønnen Olaus (f.1910) overtok og dreiv videre «litt mer moderne». Så seint som i adressebøkene fra slutten av 1950-tallet er Olaus Gulbrandsen oppført som smed på Gjeri. Finn mener at Johan da han ble pensjonist, fikk fradelt ei tomt og bygde hus i kanten av Prestegårdshagan på nordsida av Kløftavegen.

Dann den 28/6 1923

REGNING

for Lensmann Laache
fra Smed Gulbrandsen

27/6	1	Høy Høyvogn for	315	or
10/11	1	Hjul Bjørn	5	or
—	1	Skeddehog rep	2	or
16/5	1	Bogtre bestalt	1	or
	1	Horneking	2	or
			<u>325</u>	<u>00</u>
		for Anker og pen		
		Ark forp. 25/5 23	26	13
			<u>298</u>	<u>88</u>
		Person utlegg	20	
			<u>278</u>	<u>88</u>
		betalt	325	00
28/6 1923		Smed Gulbrandsen		

Gjerdrum 11-9-24

Regning
for Lensmann Laache
for Hans Enger

1925	Mars 19	for 1 bogtre	1	50
1924	februar 12	for rep. egyptolening	5	00
			<u>6</u>	<u>50</u>
		for 6,50 med tal.		
		betalt		
		Rudolf Jønger		

Telefon

Kløften den 14/1 1913

Hon Lensmann Laache
til
Gjerdrum Meieri.

1912		Debet.		
Jan.	20	for 3,5 kg smør	335	8 23
Febr.	17	" 2 "	210	4 20
Septbr.	14	" 1,5 "	225	3 38
Oktober	12	" 1,5 "	210	3 15
			<u>1896</u>	
				98.00

betalt
Gjerdrum Meieri
og Marcus Lang-Ren

Kvitteringer fra tre av virksomhetene med tilhold ved Kløftavegen rundt 1920: Smed Gulbrandsens regning på ei høyvogn mm., hjulmaker Hans Engers regning på rep. av geitdning og bogtre, og Gjerimeieriets regning på smør.

1918: Fest for amtmanden

Akershus amts lensmandsforenings styre

Hr. lensmand Laache, Gjerdrum

Idet Deres bidrag til avskedsgaven til amtmand Furu erkjendes mottatt, meddeles, at gaven blir overrakt amtmanden ved en fest som avholdes av amtets ordførere og lensmænd i fællesskap onsdag 30. okt. førstk. kl. 6 em. i Handelsstandens lokaler, Karl Johansgt., Kristiania

Kontingent antagelig ca. kr.25

Antræk: Galla.

Det vil være ønskelig at amtets samtlige lensmænd, som omtrænt alle har mottatt sin utnevnelse av amtmand Furu, deltar i festen.

Meddelelse om hvorvidt De vil delta i denne imøtesees inden 15. ds.

Jessheim 8. okt. 1918

Ærbødigst

J. Wohlen

Ole Andreas Furu (1841-1925) var den siste med stillingen amtmann i Akershus amt. Han var født i små kår og vokste opp i Sunndalen. Etter konfirmasjonen fikk han sin første jobb som krambodgutt, men talentet brakte han snart til sorenskriverkontoret på Tingvoll. 21 år gammel kom han seg med hjelp av lånte penger inn på Heltbergs studentfabrikk, fikk seg artium og studerte deretter juss. Etter dette (1867) åpnet han sakførerkontor i Kristiansund. I 1879 ble han innvalgt på Stortinget, og han ble også to ganger statsråd i Emil Stangs regjeringer. Akkurat som i våre dager ble han som en tidligere aktet politiker gitt muligheten til å avslutte yrkeskarrieren som amtmann (seinere tittel: fylkesmann/ statsforvalter). Fra 1895 var han amtmann i hele 23 år. Han ble også hedret som ridder av St. Olavs orden. (Opplysninger hentet fra lokalhistoriewiki.) Ole var altså absolutt verd å feire!

Jens Wohlen var lensmann i Ullensaker fra 1914 til 1945 da han ble avsatt pga NS-tilknytning under krigen. Wohlen var opprinnelig fra Verdal og var født i 1876. Han bodde i «Bakkehuset» på Jessheim med sin familie.

1922: ikke penger til skatt

Utskrift av utpantningsprotokollen for Gjerdrum lensmannsbestilling.

Aar 1922 den 1. mars avholdtes utpantningsforretninger i Gjerdrum herred administrert i av aut. Lensmannsbetjent K. Kristofersen. Administrator fremla restancelister, hvorefter beregnedes:

(....)

Hos tømmermann Guttorm Pettersen paa gaarden Kogstad.

<i>Statskat for 1921/22 ilignet i Hamar</i>	<i>kr.28</i>
<i>Pantegebyr</i>	<i>« 2,25</i>
	<i>kr.30,25</i>

Debitor tilstede og erklærte at han for tiden er ute av stand til at betale skatten, idet han har været arbeidsledig siden i fjor høst – naar unntas 14 dages arbeide kort før Jul. Han er gift og har 2 egne fødte barn, og har han utenfor og før egteskapet et barn til, hvis opfostring han er tilpliktet at utrede kr.30 pr. maaned. Bidraget er grundet debtors arbeidsledighet og daarlige økonomiske stilling nu nedsat til kr.20 pr. maaned. Han opplyser at han over Paaske begynner i fast arbeid, idet han er lovet dette.

Av indbo forefandts intet utenom de nødvendige seng- og gangklær, 1 bord og stole.

Forretningen hevet

K. Kristofersen

Riktig utskrift bekrefte

*Karl A. Laache
Lensmand i Gjerdrum*

1923: Kjøretillatelse

Her er et brev fra overingeniøren for veivesenet i Akershus fylke datert Kristiania 19. sept.1923:

Hr. politimesteren i Romerike

Lastebil C8280, tilhørende Knut Fossum.

(Ny bil med gammelt nummer.)

Herved meddeles til underretning og videre kunngjørelse for bileieren at kjøretillatelse er meddelt for ovennevnte lastebil. (Bredde 1,75m., egenvekt 2524kg., lasteevne 1500kg., største akseltrykk 2912kg., ringer foran 120mm. Semi, bak 2x120mm. komp.) paa de for motorvognkjøring aapnede veier i Akershus fylke paa de vanlige vilkaar og dessuten med følgende særlige forbehold:

1. Det største akseltrykk paa bilen maa ikke overstige 2900kg. (tilsvarende en paa lasteplanen jevnt fordelt vekt av 1500 kg.)

2. Kjøretillatelsen gjelder inntil videre, dog kun saalenge bilen beholder sit nuværende kjenningstegn og nummer.

Hr. politimesteren anmodes om å kontrollere at de av fylkesveistyret opstillede betingelser for kjøretillatelsen er oppfylt. Utkast til skilt vedlegges.

*for Overingeniøren
J. Meyer*

Det var meningen for politimesteren å sende oppdraget med å underrette Knut Fossum videre til lensmannen, men så innfant Fossum seg sjøl i stedet på politimesterens kontor. Følgende beskjed ble da sendt lensmannen:

(...) Bilen blev plombert og han fik sin godkjennelseserklæring samt ingeniørens skrivelse om hvilke veier som er forbudt at kjøre vedheftet godkjennelseserklæringen. Herr lensmanden anmodes om at paase at bilen blir forsynt med saadant skilt og saadan inskripsjon, som av veikontoret bestemt. Jfr. vedliggende utkast. Dette bes utført snarest mulig og nærværende exp. tilbakesendt mig med attest om at skiltet er malt og paasat som foran beordret.

Knut Munck Storm Fossum var født i Kristiania i 1901. Ved folketellinga i 1910 er han oppgitt å være pleiebarn hos Sigrid og sjømann Einar Lilloe Gran i Akersgata i Kristiania. Ved folketellinga i 1920 var Knut gardsarbeider hos lensmannen i Gjerdrum under agronom Gunnar Grøtvedts ledelse.

Men vi veit noe mer om Knut Fossum. Årsaken til at han registrerte lastebil i 1923, var at han planla å skaffe seg ny jobb. På Åmot meieri ønsket en nemlig å få inn anbud på transport av mjølka med bil til Kristiania. Dersom dette gikk i orden, kunne leverandørene slippe den svært belastende pliktkjøringa med hest til jernbanestasjonen på Kløfta. Som gårdsdrenge har Knut fulgt med på transportdiskusjonen på det lokale meieriet. Han var den eneste som la inn anbud, og han fikk kjøringa til byen for 70 øre spannet fra juni måned. Karrieren ble imidlertid svært kort. Allerede 14 oktober sa han opp. I stedet var det en annen gårdsdrenge i nærområdet, Lambert Gustavsen, som overtok transporten året etter. -Og Lambert var transportør i årevis. Hva Knut Fossum seinere foretok seg, vites ikke.

1924: Kollisjon

Året etter hadde en ny sjåfør overtatt mjølketransporten med bil for Åmotsmeieriet. Han het Lambert Gustavson, og også han var tidligere gårdsdrenge i Vestbygda; nemlig på Kogstad. Vi fant denne:

Rapport

Lambert Gustavsen, født 19/7 1897 i Älvsborgs len i Sverige av foreldre Gustav Jonson og hustru Augusta, eier og fører av lastebil C 8432, tidligere ikke mulktet eller tiltalt for nogen forseelse.

Komp forklarer at han den paagjeldende dags formiddag, kom han op Tomtegaten og skulde svinge ned Jernbanegaten, idet et hestekjøretøi kom fra Jernbanebryggen. Komp iagttok de (...) regler, idet han holdt til venstre haand og kjørte sagte i lavgir og tok god sving til høire. Komp saa kjøreren en 20 – 30 mtr. paa avstand, men idet kjøreren økte (?) fart kom hestekjøretøiet ned paa bilens bakre del, og faldt hestene paa kne ved kollisjonen. Saavel komp som kjøreren stanset og forklarte kjøreren (...) at hesten var slik at den var vanskelig at stanse, men gik paa. Kjøreren uttalte for Komp at det ikke vilde bli foretat noget da det ikke fik følger for hesten. (...) Paa spørmaal om Komp erkjenner seg skyldig i kollisjonen svarte han at det ikke er godt at vite det. Komp hadde spurgt en politimann, der kom tilstede straks efter sammenstøtet om hvem der hadde skylden, hvortil han svarte at det var et uheld for begge. Politimannen noterte derpaa navnene paa begge.

Oplest og vedtat

Rapporten er fra 1924, men uten dato. Det var fra mai 1924 at Lambert kjøpte bil og begynte som transportør for Aamot meieri, uten at vi veit noe om at han fra tidligere hadde noen erfaring med bilkjøring. Fram til 1927 kjørte han til byen kun i sommerhalvåret. I kontrakten han hadde med

meieriet sto det at han skulle kjøre "så lang tid utover høsten som det er mulig, eller til naturhindringer inntreer."

Bytrafikken midt på 1920-tallet må vi tru var ganske komplisert. Fotgjengere, syklistar, trikker, hestekjøretøy av alle slag, og så altså både personbiler og lastebiler, i en salig blanding. At det rett som det var kollisjoner er ikke rart. Uhellet politirapporten beskriver skjedde da Lambert kom opp Tomtegata og skulle svinge ned Jernbanegata. Tomtegata gikk fra Jernbanetorget til Schweigaards bru på Vaterland. Også Jernbanegata gikk østover fra Jernbanetorget. Begge gatene er blitt borte etter byfornyelsen i Vaterlandsområdet og byggingen av sentralstasjonen på 1960-70-tallet.

- - - - -

Lensmann Karl A. Laache fotografert i sin uniform rundt 1910

Østigarn Åmot januar 2026

Tor Laache